

Landskap: Småland. Upptecknare: K.J. Nilsson, Mariannelund.
Härad: Östra. Berättare: " " "
Socken: Kråkshult. Berättarens yrke: f.d. smed.
Uppteckningsår: 1953. Född år 1865 i Kråkshult.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

LuF 90.

Minnestavlor. s. 1 - 12.

Hur man skrev brev s. 13.

på 1860 - 70 talet. s.

Avskrift.

ACC. N:R M. 14332.

Minnestavlor.

Ja så kallades dom, dom var ett ungdoms å barnarbete, och var och en ritade efter sin egen fantasi, det fans då inga granna Tryckalster att få modell efter, och inget ritpapper eller övrigt matriel, och ingen gjorde.

Somliga ritade träd och buskar, andra ritade djur och boskap, såsom Hästar, kor, kalvar får och grisar, var och en tyckte om sitt arbete. Formatet var också olika stort. Ungdommen hade då inga nöj-
jestillställningar att bevista som störde det unga sinnet, och därför fan man på att rita om det var skolminnen.

Sina ritningar gav dom varandra vid sina namsdagar eller vid jul och nyår. Förutom att dom gav sina bekanta kamrater och vänner så fick ofta mor och far en minnesteckning.

Den första minnestavlan jag såg var 1874. Jag var då 9 år, jag gick i den första storskolan i Kråkshult vid vår kyrka. Skolan hölls i den vanliga sockenstugan, något särskilt skolhus fans då ej i sock-
nen.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

1

Jämte vägen en kilometer från kyrkan låg en liten stuga på ett kalt berg, i den bodde en gammal gumma tillsammans med en äldre Dotter, gumman kallades Pärnillagreta, min mor å dessa kvinnor var mycket goda vänner. En dag säger mor till mig: vill du ta med dig en butelj med lite mjölk till Greta på berget, det gjorde jag gärna ty jag viste att då fick jag alltid något då jag hämtade den tomma flaskan, och så denna gång. Då jag nu kom så fick jag två Wofflor bakade av Havremjöl, på dem fick jag sirup påstruken smör hade dom alldrig ty dom var för fattiga. Medan jag satt och åt mina vofflor så tittade jag på väggarna. Jag frågade om jag fick gå och titta på deras tavlor å det fick jag, då fick jag se en gammal handmålad minnestavla, jag bad dem ta ner den så jag kunde se den riktigt väl ty det var så mörkt i stugan, dom tog ned den å gick till spiseln å sopade av några vägglöss å sedan fick jag beskåda den väl, den var inramad i fyra trästickor men utan glas, tavlan var Cirka 14 x 10 tum, eller 35 x 25 Centimeter osäkra mått, gumman hade fått den av någon av sina barn en gång som Nyårminne vid ett årsskifte, jag mins ej årtalet men det

Avskrift.

ACC. N:R M. 14332.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

var på 1810 á 1820 talet. Tavlan intreserade mig så jag bad att få låna hem den över en Sönda för att kopigera den, och det fick jag gerna. Men jag mins så väl att då jag kom hem å talade om att jag lånat tavlan av Pärnils Greta så fick jag ej hava den inne förän mor hade rengjort den, hon var rädd för vägglössen. Sedan skaffade jag mig papper å tog den ur ramen, och lade papperet över tavlan och höll det hela mot fönsterrutan och ritade av den, sedan målade jag blommorna och skrev täxten, den var rätt lång och lydde:

Av glädje nu din harpa stäm,
att sina fria tonor tvinga,
och lampan uti klarhet tänd
som skingrar årens dunkla dimma
Så viskar årens flydda dar,
så hälsas denna Nyårsdag.

Namn dato och årtal.

Denna minnestavla återfins sedan Cirka 25 á 30 år tillbaka på

Avskrift.

ACC. N:R M. 14332.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Nordiska Museet, jag vill mins att den bland en mångfald andra hänger i Bibliotekets kåridår.

Denna Copia nr 2 gav jag sedan min moder, efter hennes död sände jag den till Museet.

Sjelva motivet i den beskrivna tavlan var tvänne stolpar lika grindstolpar men högre, på dem stod krukväxter med höga blommande träd, utanför stolparna var höga greniga träd vars grenar möttes över stolparna och omslöt det hela, mellan stolparna var öppet och där skrevs sjelva täxten, den var skriven i vanlig brevstil.

Skulle tavlan ej sättas i ram och glas, så lemnades det så stor marigenal utanför sjelva motivet så att det målades en mörk ram utanför, ett sådant tavla blev fin och kunde sändas till mottagaren rullad eller viken.

Texten på den lånta tavlan var följande:

Av glädje nu din harpa stem
att sina fria toner tvinga

Avskrift.

ACC. N:R. M. 14332.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

och lampan uti klarhet tänd
som skingrar årens dunkla dimma
så viskar årens gångna dar
så hälsas denna Nyårsdag.

5

Namn dato årtal

En annan minnestavla har jag sett, den fins på en gamal Bondgård
Fotarp i Kråkshults socken Östra härad.

Tavlan ifråga fins där ännu, den var ej sirad med några blommor,
en ägares namn och det är skrivit med så kallad stolpastil, (se den
enkla teckningen) jag har för långt dit för att kunna studera namnet
och dess ålder. Bokstäverna är mycket större och fetare än va här vi-
sas och troligen milerade färger. Den är inom glas och ram. Jag tror
mig minnas att årtalet är före 1850, vad den tillkomit för är också
obekant.

Stolpastil.

Avskrift.

ACC. N:R. M. 14332.

Präntebrev.

Då det började bli för gammalt att rita och måla tavlor, så började dom skriva präntebrev eller pränta fem första bokstävven i ett ord (se teckningen). Detta skulle vara mycket fint men ett långsamt arbete om brevet var långt.

Präntningen var ofta utförd med röd eller en brytande färg, gemte eller kring den svarta. Jag mins så väl på 1880 talet då amerikarebren gick som hetast, vilket skriveri och präntande det var, med brev å tavlor för att giva den resande som ett minne från hem å vänner, och hur tårarna satte sina plumpar på brevet, ty det gick ej att skriva utan tårar, detta har jag sjelv prövat då min ende 15 årige broder reste 1884. - Ett sådant avskedsbrev lemnades vid den sista handtryckningen, det var ej öppet, det fick mottagaren sedan läsa vid ett lägligt tillfälle.

Sådana minnesbrev var inte endast för amerikeresande, utan som gratulering till jul och Påsk och nyår vid Bröllopp mins jag ej om dom användes, men alltid till frieribrev, ej till födelsedagar ty dom

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Avskrift.

ACC. N:R. M. 14332.

dagarna skulle dom alltid hålla hemliga för varandra, särskilt ungdommen dom var mycket tystlåtna med den dagen, gratulering förekom alldrig på födelsedagar. Förekom det så var det de små barnen, dom kunde få någon sak av sin dopmoder (gumor) dom fick något till kläder vad som ett barn behövde, eller en slant, men bland äldre förekom det ej.

För att få en minnestavla eller ett kort eller Präntebrev så intagande som möjligt, så skulle det vara i Brokiga färger. Färgen till minnestavlor var vattenfärg, en hel del, men en fast färg var blyerts rödkrita, Sedan hade man blåelse, annilin krumsyra Blåbär eller svarta körsbär och mer sådant som gav god färg.

Till penslar användes gås eller hönsfjädrar av vingarna, dessa svepades med fin tråd ut till spetsen för att få styvhet, det fanns då inga fabriker som tillverkade sådana, men det fanns handtverkare som gjorde borstar och penslar av svinhår och tagel för oljemålning i allmänhet.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7

Avskrift.

ACC. N:R. M. 14332.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Som yrkesmän i denna tavelmålning fans det inga vad jag mins utan var och en var sin egen mästare.

Något före 1880 talet så startades det ett tryckeri i Finspång under firma John Fröberg, han fan på att trycka små visitkort, på dessa var endast namn å hemvist, han gjorde stor reklam för detta, genom anons fick han ombud för försäljning, han sände ut prov och försäljningsvillkor, och affären gick bra, genom detta som var en nyhet i bygden så försvan både minnestavlorna och präntebreven, sedan förstorades de små korten till vykort som vi nu har, och nu senare, till foto, då kameran blev allmän och nu gratuleras det ofta med fotografier eller Blomkort med tryckt text.

Bland alla andra tavlor så fan dom upp så k. Siluätt, de kallades också skuggbilder, dom ritade svarta motiv eller figurer, dom kliptes sedan ut och fästades med något lim på vitt papper, det kunde också vara träd buskar eller Blommor likaså kliptes, eller skars ut motiv av vitt papper, och fästade på svart papper. Detta var ett myc-

ket långsamt arbete å fodrade mycket tålmod.

På dessaklipta konstattavlor målades ingenting, men sådana måste sättas inom glas för att ej kunna skadas. Sådana små tavlor kan man rätt ofta få se ännu i något så k. finare hem men dom är något trycksaker det är ej handarbete.

G l a s m å l n i n g .

En annan sorts prydnadstavlor och minnestavlor var glasmålning, sådana målades på hela stora glasrutan, och dom inramades alltid med det samma för att ej krossas. Texten på dessa tavlor var vanligen ett Bibelspråk av olika slag, sådana tavlor var ganska dyra på den tiden, kanske 2 å 3 å 4 kronor, jag mins nu ej något pris, dom kunde beställas till någon högtidlig present vid något tillfälle, tpx. Bröllop.

Tillverkaren av dessa tavlor var en fattig torpare eller backstugesittare, han bodde vid vägen till Vetlanda, på Råshults ägor i Öster Ökna församling av Östra härad. Hans namn var troligen Karlsson, jag var då ej bekant med honom. Hans yrke var lite finslöjd och något

skulptör vidare så inramade han tavlor m.m. på 1880 å 1890 talet så började han med glasmålning och med detta så tog han det som sin sista hobby. Han var något invalid sades det, så blev han slutligen Babtist då den stora väckelsen övergick Häradet på 1880-talet.

10

Hur tillverkningen på dessa tavlor tillgick är helt obekant ty jag var ej i tillfelle att få se det, och nu vet jag ingen som såg det å kan beskriva det, men även en sådan tavla vet jag var den fins men svårt att få ett kort men skulle det lyckas under sommaren att komma dit eller få ett foto på den så är det mitt stora intresse.

Tavlan eller glasrutan är målad endast på baksidan med svart färg liksom ett spegelglas. Texten är grövre stor gammal nästan Rubrikstil, färgen är troligen stanjelpapper, den liknar detta silverpapper och troligen måste täkten påsättas glaset före att bottenfärgen påstrykes, Ja som sagt detta är obekant, men dessa väggtavlor är mycket stiliga för den tiden, och därtill ett utmärkt handarbete blan de många andra.

Alla sorters tavlor hängdes på väggarna som prydnad, ty det fans

inga tapeter, möjligen i storstäderna fans, men hur få hem dem? Vi här hade ingen järnväg förr än 1872, å ingen landthandel förr än samma tid och till stan hade vi 2 mil. Men då jernvägen kom fick vi handelsbutik och då kom det också tapeter så småningom, men de gamla tavlorna fick behålla sina platser ty dom höls i hælgd som minne efter Barndomshemmet. Sådana tavlor var ej oljemålade, dom var vanligen bara färgtryck, alla var ej inramade i glas.

Målade väggbonader obekant, liksom minnestavlor efter döda, men hade den döde fått en tavla medan han levde så fick den hänga som ett minne efter honom eller henne.

Någon förmögen Herre eller Bonde såsom en Kyrkovärd eller Nämde-
man kunde köpa eller kansje beställa en eller flera tavlor till sin sockenkyrka, wid någon stor Högtidlighet som minne efter sig, giva-
rens namn och hemvist sattes alltid under texten samt årtal. Sjelva
motivet är bilder ur Bibeln med därtill hörande text. I vår kyrka här
i Hässleby Södra Wedbo härad i Kps län har vi 6 st. stora minnes-

Avskrift.

ACC. N:R. M. 14332.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

tavlor. Bilderna är i en serie ur jesulidandets historia och i mycket gammal stil, men inramningen i modärn stil med djupa ljusa ramar. Dom hänger under läktaren. I våra kyrkor fins det gamla minnestavlor av gamla Biskoppar och Präster, dom är vanligen oljemålade.

12

Det var ej alltid lätt att få ram till en vacker tavla, ty det fans då inga listfabriker.

De enkla skisser som är närlagda passar varken för tryck eller foto, sådana får ej eller kan utföras med darrande hand eller svaga ögon, ty då blir det inget intressant, skisserna visar blott hur det tillgick. Prickarna var små och kunda vara röda eller blå för att bryta mot den svarta stammen. Som ung skulle jag göra en Silluett tavla, jag klippte ut eller skar ut en hel del figurer och motiv, men så fick jag ej svart papp som passade att sätta dem på och så blev den ogjord men Klippen har jag ännu kvar. Warför jag började med detta, var att jag sett en sådan tavla.

På 1860 och början på 1870 talet så fanns det inga Brevkuvärter, då skrev dom breven på detta sätt å vek det så att det även tjustgjorde som kuvert, den sista enkla klaffen fästades med lack, det fanns små runda lack som kallades munlack som blöttes på tungan och lades emellan, men annan lack användes, ja till och med klister.

Breven var ofta präntebrev men ej så kraftig präntning som jag gjort här ovan.

Mariannelund i april 1953

K.J. Nilsson.